

С Т А Н О В И Щ Е

от проф. д-р Минко Стоев Хаджийски, ВТУ „Св.Св. Кирил и Методий”
на дисертационния труд на **Фахед Абдула Салем**
на тема „**Личностни фактори за отклоняващо се поведение при**
юношиот Република България и Република Йемен“, представен за
придобиване на образователна и научна степен „доктор по психология”, по
научна специалност „3.2. Психология”

Актуалност и значимост на разработвания научен проблем

Проблемът за отклоняващото се поведение при юношите е актуален в психологически план и значим в по-широк криминологичен и социално-педагогически дискурси. Въпреки, че е обект на изследване от различни представители на различни психологически школи в един продължителен период от време, той обаче не е намерил единно, общоприето и валидно теоретично обяснение и практическо решение. Причините за това са много и различни и се коренят както в различните психологически подходи, така и в обстоятелството, че повечето изследователи се съсредоточват върху ограничени етно-културни проявления на собствените реалности. В този смисъл опитът на докторанта Фахет Салем да направи кроскултурен анализ в изследването на личностните фактори за асоциалност е полезен и сам по себе си приносен в опита да се каже „още нещо” по въпроса.

Обща характеристика на разработката

Рецензираният докторантски труд е разработен в пресечната област на възрастовата психология, психологията на личността, психологията на асоциалното поведение и носи смесените характеристики в стиловете на мислене на тези проблематики.

Състои се от увод, три логически свързани глави, първата от които теоретична и другите две емпирически– постановка на изследването

и анализ на резултатите, изводи, заключение, използвана литература и 4 приложения. Обемът на труда е 164 страници, използваната литература съдържа 110 източника /от които - 62 на кирилица и 25 на латиница и 23 – на арабски език/. Намирам същите за достатъчно информативни и подходящо подбрани с оглед на изследователската теза.

Изследователските резултати са илюстрирани чрез 23 таблици и 17 графики.

Оценка на научно-приложните резултати и приноси на дисертационния труд

Дисертацията на Фахет Салем има следните по-значими приноси резултати и достойнства:

1. Първата глава на дисертацията разглежда проблема за юношеската възраст. Този най-труден етап в развитието на личността е показан от няколко различни теории с доказана стойност. Става въпрос за възгледите на Ериксън, Пиаже, Фройд, Коул, Кон и Виготски. Същите освен, че са необходима база за изследването, показват един сравнително широк поглед на докторанта за особеностите на развитието в юношеската възраст. Друга съществена страна на главата е теоретичното изясняване на личностно диспозиционни и социалнопсихологически характеристики, които очевидно влияят върху поведението и според авторовата презумпция, стоят в основата на отклоняващото се от нормите поведение.
2. Втората глава е свързана с постановката на емпиричното изследване. Тя представлява пълно и научно - изследователски издържано изложение на цялостния дизайн на тази част на труда,

който е адекватен в методологично отношение. Правилно и ясно са определени целта, задачите, основната хипотеза и ранжирането ѝ в 3 отделни и 2 допълнителни, обективно верифицируеми хипотези. Положително впечатление прави впечатляващият обем на извадката /320 души/ и равнопоставеното му разпределение по националност и и пол. Процедурата на изследването е описана подобаващо и правилно са определени променливите и непроменливите величини. Методите за набиране на данни са адекватни на изследователските задачи и достатъчни за направа на съответните изводи относно издигнатите хипотези. Същите са описани обосновано. Статистическите методи на обработка (параметрични и непараметрични), както и тези за графично онагледяване са подбрани съответстващо на очакваните зависимости между изследваните променливи и постоянни величини.

3. Анализът в Трета глава на дисертацията е насочен основно към статистическите резултати, като на такъв са подложени множество личносни диспозиции и характеристики. Такива като невротизъм, емоционална лабилност, депресивност, раздразнителност, стеснителност, откритост за съпоставени с две важни според автора качества като морално безпокойство и самоуважение. Подробно са описани статистическите резултати откъм значимост и корелации. Същите са представени таблично и графично. В обобщението се прави успешен опит за извеждане на резултатите съобразно заявените в постановката на изследване задачи. Неговото съдържание дава отговор на издигнатите хипотези.
4. Приносите са коректно и изчерпателно посочени. Като значим може да се определи доказването на връзка между личностните

характеристики и отклоняващото се поведение. Но основното достоинство на разработката, следва да се търси в кроскуртурния подход на изследване. В практически план методиката би могла да се използва за прогнозиране на асоциално поведение при рискови юноши.

Бележки

По същностни страни на основните тези и тяхното доказване в дисертацията нямам критични бележки. Считам, че разработката би била по-пълна, ако в теоретичната ѝ част беше отделен един параграф за обяснение на конструкта „отклоняващо се поведение”, поради неговото съдържателно многообразие.

Заключение

В заключение намирам, че дисертационният труд на **Фахед Абдула Салем** на тема „**Личностни фактори за отклоняващо се поведение при юношите в Република България и Република Йемен**” е задълбочен, полезен за практиката и интересен. Считам, че отговаря напълно на изискванията за придобиване на образователната и научна степен „доктор по психология” и препоръчвам на членовете на уважаемото жури нейното присъждане.

20.01. 2019 г.

Член на журито:

/ Минко Хаджийски/